

**Dévényi Anna**

## **Egy program a gazdasági és a lelki válság leküzdésére – Gömbös Gyula reformtervei**

A 20. század első felében Európa-szerte széles körben elterjedt az a nézet, hogy a 19. században virágkorát élő liberalizmus mind politikai, mind gazdasági tekintetben kimúlt. Többé nem lehet jól működő államszervezetet liberális, demokratikus alapokon működtetni. A gazdasági világválság újabb táptalajt adott e szemléletnek. Úgy tűnt, hogy az 1920-as, '30-as években sorra alakuló nemzeti diktatúrák gyorsabban, sikeresebben tudnak reagálni a válság kihívásaira. Magyarországon is megfogalmazódott az igény egy „erőskezü” miniszterelnök kinevezése iránt.

Gömbös Gyula a válság kapcsán hangsúlyozta, hogy meglátása szerint nem egyszerűen gazdasági krízisről van szó, hanem az egész társadalom lelki válságáról. Kormányprogramjában, a Nemzeti Munkatervben a gazdasági intézkedések mellett fontosnak tartotta megjeleníteni az uralkodó lelki válság leküzdése érdekében teendő lépéseket is. Azt vallotta, hogy a lelki, erkölcsi megújulás az alapja a gazdasági, a társadalmi és a politikai problémák leküzdésének is.

Gömbös és az őt támogató politikusok, elsősorban a Nemzeti Egység Pártja új vezetői szerint az új alapokra, újfajta államberendezkedésre és ideológiára a korszellem változása (a liberalizmus hanyatlása) miatt volt szükség. Az egyes nemzetek ugyanis mindig az uralkodó korszellemnek megfelelő életformát alakítanak ki maguknak, s annak változásait rendre követik. Ezek a változások azonban rendszerint nagy nehézségek, sőt áldozatok árán valósulhatnak csak meg, jelentős társadalmi sokkhatást váltva ki, nemegyszer forradalmat idézve elő. Az ilyen (amúgy szükségszerű és kikerülhetetlen) változások csak akkor lehetnek fájdalommentesek, ha arra előzőleg a társadalmat alaposan felkészítették, majd erős, központi kormányzat segítségével minél gyorsabban le tudják vezényelni. Nagyjából ez annak a folyamatnak a lényege, amit Béli Béla (a Nemzeti Egység Pártja Propagandaosztályának vezetője) „nemzetirányításnak” nevez. Mindezt 1935-ben a *Függetlenségben* megjelent, Nemzetirányítás című cikksorozatában írta meg részletesen. A történelem során a magyar nemzet életében korábban már véghezvitt tervszerű „nemzetirányításra”, az új korszellem bevezetésére Béli Béla Szent Istvánt hozta föl példának, aki az ázsiai, pogány, nomád életmódból az európai, keresztény életformára való áttérésről gondoskodott.

Ezen feladat megvalósításának, a „nemzetirányításnak”, azaz a társadalom „átnevelésének” és a váltás levezénylésének szándéka húzóhatott meg a gömbösi politika lépései mögött. Az új államrendet az ideológiai egység alapozta volna meg. Az eszme, az ideológia pedig maga a nemzeti egység eszméje. Nem véletlen tehát, hogy különösen nagy hangsúlyt fektettek a társadalom megszervezésére, világnézeti nevelésére, az ideológiai propagandára. Tulajdonképpen e célból hívták életre a Nemzeti Egység Pártja mellett a Nemzeti Egység Mozgalmát is, mely céljának tekintette az egész magyar társadalom egységbe szervezését. A társadalomszervezés háttérében voltaképpen pártszervezést fedezhetünk fel. A szervezőmunka végeredménye egy több oldalról ellenőrizhető és irányítható, egységes, nemzeti öntudatában megerősödött társadalom lett volna. Olyan, mely lehetőleg mindenben támogatja Gömbös Gyula politikáját, így ő kedve szerint alakíthatja át az ország alkotmányos rendjét, hatalmi struktúráját.

Az előadás azt vizsgálja, milyen tervek születtek a nemzetirányítás megvalósítására, hogyan képzelték kivitelezhetőnek a társadalom átnevelését, a nemzeti egység megteremtését. Milyen szerepet szántak ebben a társadalmi szervezeteknek, a felnőttképzésnek és a közoktatásnak? Hogyan szolgálta volna mindez az erkölcsi, lelki újjászületést és a válság leküzdését?

2013. május 3.